

שמעתא עמיקתא

גליון תקצ"ו | פרשת משפטים | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

פניני הלכה

האם מותר ללכת לטיול לראש הנקרה

א. איתא בכתובות (קיא): הווא גברא דנפלה ליה יבמה בי חוואה אתא לקמיה דרי' חנינא אייל מהו למיחיה וליבמה, אייל אחיו נקמיה ומת ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו. אמר רב יהודה אמר רב כשאסור לצאת מא"י לבלב כן אסור לצאת מבבל לשאר ארצות (פרש"י לפי שיש שם ישיבות המרביצות תורה (מגילת)). ומאיך איתא בע"ז (ג): דכהן מטמא בחו"ל לדון ולערער עם העובדי כוכבים (מפני שהוא כמציל מידים), וכן ללמוד תורה ולישא אשה. א"ר יהודה אימתי בזמן שאין מוצא ללמוד, אבל בזמן שמוצא ללמוד אינו מטמא, ר' יוסי אומר אפי' בזמן שמוצא ללמוד יטמא לפי שאין אדם זוכה ללמוד מכהן.
וביארו **התוס'** (ד"ה ללמוד דתורה) דהיינו היכא דדעתו לחזור לא"י, דאילו אין דעתו לחזור לא"י אמר בכתובות אחיו של זה נשא עובדת כוכבים ומת ברוך המקום שהרגו וזה ירד אחריו לחוצה לארץ. ודוקא בהך מצוות שהן חשובות, ללמוד תורה שגדול ת"ת שמביא לידי מעשה, ואשה נמן שמוצא ללמוד לא תהו בראה, אבל לשאר מצוה לא, והכי משמע בפ"ד דמגילה (כ.ו). **אבל בשאלות דרב אחא** (פרשת אמור סי ק"ג) מפורש הך דקילי וכי"ש שאר מצוות שהן חשובות. עוד איתא בב"ב (צא). ת"ר אין יוצאין מארץ לחו"ל אלא"כ עמדו סאתים בסלע.

ולדינא כתב **הרמב"ם** (מלכים פ"ה ה"ט) אסור לצאת מאר"י לחו"ל לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה, או להציל מיד הגויים, ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לטכון בחו"ל אסור א"כ חוק שם הרעב עד שנגעש שוה דינר חטיין בשני דינרין.
וכתב גם **הכסף משנה** דהרמב"ם סי"ל כתי' התוס' דהא דשרי בפ"ק דע"ז היינו כשדעתו לחזור, והא דאמרין בכתובות דאסור היינו כשאין דעתו לחזור.
ומצינו **בשו"ע** (או"ח סי' תקלי"א) דכתב לענין אלו המלחין במועד דחד מנייהו הבא ממדינת הים, דהוא שלא יצא מארץ ישראל לחוצה לארץ לטייל.

וכתב שם **המש"ב** (סי' קצ"ח) דלצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ אינו מותר אלא ביצא להרוויח, או לראות פני חבריו, וחשיב הבא ממונה, שמותר לצאת מא"י בשביל זה, משא"כ לטייל בעלמא דבכה"ג אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ.

והיינו כדעת השאלות דארץ לשאר מצוה מותר. אולם לדעת התוס' דוקא להני מצוות שרי ולא לשאר מצוות, וכן נראה מפשטות דברי הרמב"ם. וכן ביאר בכסף משנה גופיה דעת הרמב"ם: ויעו"ד עוד בתשובת **הבית יוסף** (ת"ת כתובות שאלה י"ד) דנקט דדוקא למצוות פו"ר התייר לצאת לחו"ל ולא למצוות יבום (ועי' מה"ק בזה בפאת השולחן בית ישראל סי' א' סי' י"ט). ואזיל לשיטתו דלא התייר לצאת לחו"ל לשאר מצוות. ומאיך יעו"ד **במהרי"ט** כתובות ק"א. דנקט דהיכא דדעתו לחזור אפי' לדבר הרשות ולסחורה מותר. ויעו"ד עוד **בשבט הלוי** (ח"י סי' קצ"ה) דנקט דעיקר האיסור הוא דוקא היכא דדעתו להשתקע בחו"ל, אבל אם דעתו לחזור בצורך כל דהו לא גזר, ובט"ל ע"פ הסברא לא נקרא צורך, ומיהו אם הולכין לזמן מועט לראות פלאי הטבע ע"י מקום לצדד להקל. **ג. והשתא יליע בבא לצאת למקום שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, כגון מצפון לעכו, האם דינו כיוצא לחו"ל או דחשיב כא"י.**

דהנה איתא **בכתובות** (ק"ב) דרי' אבא מנשק כיפי דעכו. וכת' **התוס'** דמשמע דעכו מא"י היא. ותימה דבגטין (ב) כת' עכו כא"י לגיטי, משמע דהוי מחו"ל, ומפרש **בירושלמי** (ע"י שביתת פ"ו ה"א, וגיטין פ"א ה"א) דחציה בא"י וחציה בחו"ל. ע"כ.

וכי"כ התוס' **בגיטין** (ב) דעכו אע"ג דכבשוה עולי בבל, כדאמר בסוף כתובות רבי אבא הוי מנשק כיפי דעכו, ואילו בפרק מי שאחזו פריך למימרא דעכו לאו מא"י הוא דהא כי הוה מפטרי רבנן מהדדי דעכו הוי מפטרי מהדדי משום שאסור לצאת מא"י לחו"ל, אומר ר"ת דליק דעכו היתה חציה בארץ וחציה בחו"ל. ע"כ.

וברמב"ם (ח"ל תרומות ומעשרות פ"א ה"י) כתב דאילו היא הארץ החזיקו עולי מצרים, מרקם שהיא במזרח א"י עד הים הגדול, מאשקלון שהיא לדרום א"י עד עכו **שהיא בצפון**, היה מהלך מעכו לכזיב, כל הארץ שעל ימינו שהוא מזרח הדרך היא בחזקת חוצה לארץ טמאה משום ארץ העמים ופטורה מן המעשר ומן

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגל שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר לעשות שימוש חרג בבנין מגורים כשהשכנים מתנגדים

א. חובה הרחקה מנוקיע שכנים / פתיחת חנות, משרד וכדו'. ב. מלמדי תינוקות. ג. יש הרבה ילדים. ד. לא מלמדים אותם דברי תורה (פעוטונים וכדו'). ה. שאר צורכי מצוה. ו. מרפאה. ז. מכירת תשמישי מצוה. ח. אפשר במקום אחר. ט. יש חולה או זקן. י. בבנין מגורים. יא. יש נזק לרכוש או לערך הדירות.

א. חובה הרחקה מנוקיע שכנים / פתיחת חנות, משרד בהצר וכדו'

מבואר בב"ב (כא - כו.) שיש חובה להרחיק כל דבר המזיק את חברו או שכנו כגון בורסקי, בית הכסא, אילן וכדו'. ועיי"ש (כג.) שאין חזקה לנוקיע. ודוקא בקוטרא ובית הכסא, אבל בשאר נזקים יש חזקה, כלומר נזק שצריך להרחיק אם סמך ולא מיחה שכנו, והחזיק בחזקת ג' שנים או בחזקה דלאלתר, הכל לפי הענין. וכן פסק **השו"ע** (ח"י מ"ה סי' קד-קנ), עיי"ש.
ותנן שם (כ.) חנות שבחצר יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הכנסין ומקול היוצאין, אבל עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק, ואינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות. ועיי"ש (כא.) דאיתא א' מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעבכין עליו. והטעם שיכולים לעכב עליו מלעשות דברים הללו מבואר שם שהוא מפני שיכול לטעון איני יכול לישן מפני קול הנכנסים והיוצאים. **והרמב"ן** (כ.) ד"ה הא) כת' דהמשנה נקטה לישנא דעלמא אבל באמת משום שמרבה עליהם הדרך (רבינו עוברים ושב"ם) מעכב עליהם. וכ"כ **הרשב"א** (כ.) ד"ה חנות) **והנמוק"י** (שם י: ד"ה מקול). ועי' **ברא"ש** (סי' יא) דבכגון דא אף היחיד מעכב על הרבים. וכן פסקו **הט"ש** (סי' קנז סע' א).

ב. מלמדי תינוקות

והקשו **גמג' מאי** שנה סיפא כלומר דברי שאר קתני יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסים והיוצאים וסיפא קתני אינו יכול לומר איני יכול לישן מקול התינוקות, דקס"ד דהיינו תינוקות הבאים לקנות מהחנות כו', אמר רבא סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך שהתקין שיהיו מושבינן מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. מיתבי אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא אומן וגרדי ומלמד תינוקות בני חצר מעבכין עליו הכא במאי עסקינן בתינוקות גוים, ע"כ.

וכן פסק **השו"ע** (שם סע' א) דמי שיש לו בית בחצר השותפין לא ישכירו לאי מאלו. ומי שיש לו ללמד תינוקות ישראל תורה בתוך ביתו, אין השכנים יכולים למחות בידו. ומשמע **מהשו"ע** שבמקום שמותר היינו אפילו לכתחלה. וכ"כ להדיא **בביאור הגר"א** (אות יב.). ועי' **בערוה"ש** (אות יג) שכת' דאפי' כשעושה בשכר הדין כן דעכ"פ המצוה נעשית, ע"כ.

ג. יש הרבה ילדים – הרבה מלמדים

ועי' עוד **בש"ס** שם שהקשו על מה שאמרו שמותר ללמד תינוקות, ת"ש מי שיש לו בית בחצר השותפים הרי זה לא ישכירו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר והוא לא לסופר ארמאי, ותוצאין כהא במאי עסקינן בסופר מתא. **ופרש"י** בסופר מתא. מלמד תינוקות העיר ומושבי מלמדים תחתיו והוא מורה את כולם את השרו"ק עשו ויש שם קול גדול. וכתבו עליו **התוס'** (ד"ה בסופר) שאין זה נראה מדאמר התם (שם ע"ב) רבא מקרי דרדקי וסופר מתא כמותרין ועומדין, כיון דאשמועינן דמקרי דרדקי הוי פסידא דלא הדר ה"ה מלמד כל תינוקות העיר, ואמאי איצטרך למינקט תו סופר מתא, אלא העיקר כמו שפירש **הר"ח** דסופר מתא הוא כותב שטרות העיר. וכ"כ **הרמב"ם** (שכנים פ"ו ה"א) **והר"ף** (א). **והרמב"ן** (כא.) ד"ה בספרא) הביא פלוגתא הנייל ותמה על **רש"י** דכיון דמשום מצוה הוא דשרי ומשום תקנה, כל שכן בכה"ג דאיכא מצוה רבתי ותקנתא יתירא, ואפשר דכיון שהוא שונה ליותר מחמשים מעכב עליו שהקול גדול ביותר ואין מצוה זו מן המובחר דהוה להו לאותובי תרי, ע"כ. אולם **הב"י** (שם) כת' דאין נראה כן מלשון **רש"י** אלא הטעם שלא אמרו שאינם יכולים למחות אלא דוקא כשמלמד תינוקות עצמם ומשום תקנת יהושע בן גמלא, אבל זה שמורה מלמדי תינוקות וגם יש שם קול גדול ביותר יכולים לעכב עליו, ע"כ. ומבואר שמלמד תינוקות אפי' הם רבים שרי. וכן נקט **הטור** (שם). וכן משמע מסתימת **השו"ע** (שם). וכ"כ **הסמ"ע** (סי' קא). וכן הביא **הנתיבות** (ח"י סי' קח).

ד. לא מלמדים דברי תורה (פעוטונים וכדו')

ויעו"ד **בנמוק"י** (א. ב.) דברייך) שכת' דלתינוקות ישראל לא מלמדם אומנות יכול למחות. וכ"כ **במרדכי** (סי' תק"ב) וכן מבואר **ברמב"ם** (שכנים פ"ו ה"ב) ופירוש המשנה מ"ד) שכת' שאם היה מלמד לתינוקות חשבון או תשבורת יכולין למחות בידו. ועי' **בשו"ע** (סע' א) שמלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה, בני המבוי מעבכין עליו. **והסמ"ע** (סי' קח) הביא בשם **הדרכ"מ** דברי **הרמב"ם** הנייל. ולפי"ז יי"ל שפעוטונים שאין מלמדים את הילדים הקטנים אלא שומרים עליהם, אינם בכלל מצוה והשכנים יכולים לעכב עליהם א"כ מלמדים את התינוקות תפלה, פרשת השבוע וכדו'. וכן דעת **הגר"ק זצ"ל** (חוט שני שבת ח"א עניינים שונים עמ' רכט).

ה. שאר צורכי מצוה

והמהר"ב הנייל שפירש דסופר מתא מוה"ס פ"א וידו איירי אף בכותב ס"ת, מוכח בדמקום מצוה (למעט ת"ת) מעבכין. אולם **הר"ו** (נתיב ל"א ח"ו קא ע"ג) כתב דסופר מתא היינו שכותב שטרי מקח וממכר ושטרי לענתא וכיוצא, אבל סופר שכותב ספרים דינו כמלמד תינוקות של ישראל. **והריטב"א בתשובה** (סי' כז) כת' דלאו דוקא מלמד תינוקות של בית רבן אלא ה"ה לעשות מדרש להרביץ תורה או לדרוש בו לרבים כדי להגדיל תורה ולהאדיר ולא תשכח תורה מישאל דכוליה חד טעמא הוא, ע"כ. ומשמע שהתיר דוקא לצורך ת"ת, וכ"כ **הכנה"ג** (מהדור הגב"י אות א). אולם **הב"י** (שם) כת' שדעת **הריטב"א** דלכל צורך מצוה שרי. **והטור** (שם) כת' שה"ה לכל מיילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה. **והשו"ע** (סע' א) כת' דה"ה לכל מיילי דמצוה.

ויעו"ד **בערוה"ש** (אות א) שכת' דמי שרוצה לעשות דבר מצוה בחצירו אפי' אם יש עיי' זה רבינו נכנסים ויוצאים אין יכולים למחות בו **דכולם נצטוו על המצות**, וכי"ש שאין רשאים לעכב על הרוצה לעשות מצוה. ועי' **בחת"ס** (ח"י מ"ט סי' צב) שדן אם פרנסה חשיב מצוה וכת' לחלק בין מצוה המוטלת על הכל, לפרנסה שהיא מצוה המוטלת עליו ולא על שכינו. **והשלמת חיים** (ח"י מ"ט סי' לד) כת' בענין בית ספר לבנות שאם הלימוד הבנות מצוה כפי שיראה לבי"ד, ג"כ אינו יכול למחות. ובדרך זה פסק **הגר"ק זצ"ל** (שם).

ועי' **בצדקה מושפ"ט** (פ"א הנה ה) שכת' דכיון דשרי לשאר מצוות ה"ה שא"י למחות בשרוצה לעשות בהכ"י בביתו. אלא שיש להסתפק, דהיינו דוקא בא' השכנים אבל א' מחוץ שבה לפתוח אפשר שיכולים למחות. ועוד יש להסתפק במי שרוצים לעשות בהכ"י מתחת לדירתו שלא יוכל להשתמש בתוך שלו כמו עד עכשיו, דאפשר שזה גרע ממה שיפריע לו, שהרי מוציא ביתו מכלל שימוש ויכול למחות, ואם נאמר שיכול למחות, אפשר דהיינו דוקא כשמדינא לא יוכל להשתמש בביתו, אבל כשאינו אלא משום חומרא אפשר שאינו יכול למחות, וצ"ע, ע"כ. ובספרו **פתח"ש** (נוקיען פ"טו ה"ה ע"ד) פשט מסברא ספקו השני שאם אוסר לו לגור בביתו ודאי יכול למחות. אולם בענין הספק היכן דהוי משום לחומרא נשאר בצ"ע. ולמעשה החושש בדבר משום סכנה נראה שרשאי לעכב פתיחת בהכ"י מתחת לדירתו כי רבים חוששים לזה ע"י בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון רנ"ב. וכן פסק **בביתובת והנהגות** (ח"י ב' סי' ק"ב ותשי"ג) אלא שכת' דכ"י באר"י, אבל בחו"ל שנהגו כן בכל מקום להקל בבכה"י עראי ושאוכלים ושותים בו, המתנגד לכך בטלה דעתו, וצריך לשאול מוי"צ שיורה בזה, ע"כ. והכל לפי המקום והזמן.

ו. מרפאה

ולפי זה דקיי"ל דבשאר מצות לא יכולים למחות, לכאורה יש להתיר פתיחת מרפאה כי ריפוי חולי בכלל מצוה כמ"ה **בטש"ע** (ו"ד ר"י של) שפסקו ש"נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומצוה היא".

